

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การเสริมสร้างศักยภาพการทำประมงพื้นบ้าน อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อการสืบทอดภูมิปัญญา คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ประมงพื้นบ้าน
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. แนวทางสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
4. ข้อมูลจังหวัดชายทะเล
5. ข้อมูลบริบทอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประมงพื้นบ้าน

นิยามความหมาย

พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. 2558 [5] ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2558 ได้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป (14 พฤศจิกายน 2558) มีนิยามศัพท์ความหมายของการประมงที่เกี่ยวกับทะเลที่สำคัญ (<http://www.ratchakittha.soc.go.th>) ดังนี้

มาตรา 5 บัญญัตินิยามความหมายที่สำคัญไว้ว่า ในพระราชกำหนดนี้

“การประมง” หมายความว่า การทำการประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การดูแลรักษาสัตว์น้ำ การแปรรูปสัตว์น้ำ และหมายความรวมถึงการกระทำใด ๆ ที่เป็นการสนับสนุนการทำการประมง

“ทำการประมง” หมายความว่า ค้นหา ล่อ จับ ได้มา หรือเก็บสัตว์น้ำหรือการกระทำใด ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อล่อ จับ ได้มา หรือเก็บสัตว์น้ำในที่จับสัตว์น้ำ

“ที่จับสัตว์น้ำ” หมายความว่า ที่ที่มีน้ำขังหรือไหล และหาดทั้งปวงที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินรวมทั้งป่าไม้และพื้นดินที่มีน้ำท่วมตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็สาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือที่ดินของเอกชนรวมทั้งทะเล

“ประมงน้ำจืด” หมายความว่า การทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำที่อยู่ในน่านน้ำภายใน

“ประมงพื้นบ้าน” หมายความว่า การทำการประมงในเขตทะเลชายฝั่งไม่ว่าจะใช้เรือประมงหรือใช้เครื่องมือโดยไม่ใช้เรือประมง ทั้งนี้ที่มีใช้เป็ประมงพาณิชย์

“ประมงพาณิชย์” หมายความว่า การทำการประมงโดยใช้เรือประมงที่มีขนาดตั้งแต่สิบตันกรอสขึ้นไป หรือเรือประมงที่ใช้เครื่องยนต์มีกำลังแรงม้าถึงขนาดที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า พรบ.การประมง พ.ศ. 2558 ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อ 28 มิถุนายน 2558 เป็นต้นไป (ราชกิจจา

นุเบกษาลงวันที่ 28 เมษายน 2558) ซึ่งมีผลบังคับได้เพียงไม่ถึง 5 เดือน ก็ถูกยกเลิกให้ใช้ พ.ร.ก. การประมง พ.ศ. 2558 แทน ตั้งแต่วันที่ 14 พฤศจิกายน 2558 เป็นต้นไป ซึ่งในหมายเหตุท้ายพระราชกำหนดได้บัญญัติถึงเหตุผลที่มีการตราพระราชกำหนดฉบับนี้ โดยสรุปว่า “พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2558 ยังขาดมาตรการในการติดตาม ควบคุม และเฝ้าระวังการทำการประมงในน่านน้ำไทยและน่านน้ำไทย เพื่อป้องกันมิให้มีการทำการประมงโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย รวมทั้งยังขาดการบริหารจัดการการทำการประมงให้สอดคล้องกับการผลิตสูงสุดของธรรมชาติเพื่อให้สามารถทำการประมงได้อย่างยั่งยืน และหากไม่มีการแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน อาจมีผลกระทบต่อประมงของประเทศไทย” ซึ่งหมายความว่า พระราชบัญญัติการประมงฉบับเดิมมีข้อบกพร่อง จึงต้องมีการตรากฎหมายฉบับใหม่เพื่อมายกเลิกฉบับเดิมนั้นเอง (ฐานความรู้ทางทะเล <http://www.mkh.in.th>)

วิธีการทำประมงชายฝั่ง

การทำประมงชายฝั่งเป็นการประมงโดยใช้เครื่องมือขนาดเล็กที่ได้รับอนุญาตให้ใช้และทำได้วิธีการทำการประมงชายฝั่ง อาจจะทำได้ 2 แบบคือ

1. ทำโดยเครื่องมือประมงประเภทเคลื่อนที่ (Movable fishing gears) เป็นเครื่องมือประมงที่สามารถนำออกไปจับสัตว์น้ำยังแหล่งประมงได้และใช้เครื่องมือเคลื่อนที่ติดตามฝูงปลาได้ เช่น อวนลาก อวนล้อม เบ็ดตวัด และฉมวก เป็นต้น

2. เครื่องมือประมงประเภทประจำที่ (station fishing gears) คือ เครื่องมือที่ติดตั้งอยู่กับที่เพื่อรอให้ฝูงปลาหรือสัตว์น้ำเข้ามาติดขัง โป๊ะ โพงพาง รั้วโซมาน เป็นต้น และเครื่องมือบางประเภทมีลักษณะเป็นเครื่องมือประจำที่ชั่วคราว เช่น ลอบ อวนติดตา และเบ็ดราว เป็นต้น เพราะสามารถเคลื่อนย้ายไปติดตั้งตามแหล่งทำการประมงต่าง ๆ ได้ (สิทธิพันธ์ ศิริรัตนชัย, ม.ป.ป.) เรือประมงที่ใช้เป็นเรือประมงขนาดเล็ก ขนาดความยาว 8-10 เมตร เครื่องยนต์ 5-10 แรงม้า ออกทำการประมงไม่ไกลจากฝั่งมากนัก เพราะมีข้อจำกัดในทางเครื่องมือและเรือที่มีขนาดเล็กหากออกไปทำการประมงนอกชายฝั่งอาจเกิดอันตรายได้ (เจต พิมลจินดา, 2544)

เครื่องมือที่ใช้ทำการประมงชายทะเลที่ใช้ในหมู่บ้านประมงทะเลชายฝั่ง ฝ่ายสถิติการประมงกรมประมง หน่วยงานได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ประเภทอวนลอย ประกอบด้วย อวนลอยปลายจระเม็ด อวนลอยกึ่ง อวนลอยปู อวนลอยปลากระบอก อวนลอยปลาทุ อวนลอยปลาทุเร อวนลอยปลาอกแร อวนลอยปลาตาบลาว อวนลอยปลาทรายอวนลอยหมึก และอวนลอยปลาอื่นๆ (วิทยา อารณ, 2545)

2. ประเภทเครื่องมือเคลื่อนที่ ประกอบด้วย แหหมึกที่ใช้ไฟล่อ แหอื่นๆ รั้วโซมาน ซ้อนต่าง ๆ เรือผีหลอก อวนอื่นและเครื่องมือเคลื่อนที่อื่นๆ (www.fisheries.go.th)

3. ประเภทเบ็ด ประกอบด้วย เบ็ดราว เบ็ดตก จะนะ (www.fisheries.go.th)

4. ประเภทเครื่องมือประจำที่ ประกอบด้วย ลอบหมึก ลอบปู ปลาโซมาน โพงพาง โประ ละมู และเครื่องมือประจำที่ต่างๆ (อนุตร กฤษณะพันธุ์, 2539)

ปัญหาชาวประมงพื้นบ้านและแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งภาคใต้

1. ข้อมูลพื้นฐานชาวประมงพื้นบ้าน

ประเทศไทยมีชายฝั่งทะเลยาว 2,600 กม. ประมาณ 1,700 (ร้อยละ 65) อยู่ในพื้นที่ภาคใต้ สำนวนประมงปี 2543 ระบุว่ามิชุมชนชาวประมงทั่วประเทศ 3,797 ชุมชน มีครัวเรือนที่ทำประมงอย่างเดียว 56,859 ครัวเรือน (ประมาณ 280,000 คน) มีเรือประมง 58,0001 ลำ

การจำแนกชาวประมงจำแนกด้วยเครื่องมือที่ถือครอง

- ชาวประมงพื้นบ้านในที่นี้ หมายถึง ชาวประมงที่ไม่มีเรือประมงและชาวประมงที่เรือประมงใช้เครื่องยนต์นอกเรือ(เรือหางยาว) นอกเหนือจากนี้ถือเป็นชาวประมงพาณิชย์
- ชาวประมงพาณิชย์หรือชาวประมงขนาดใหญ่มีประมาณร้อยละ 10 ของชาวประมงทั้งหมดที่เหลือเป็นชาวประมงขนาดเล็กหรือ ชาวประมงพื้นบ้าน

2. ปัญหาชาวประมงพื้นบ้าน

ชาวประมงพื้นบ้านมีปัญหาที่เกิดจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมง คือ กุ้งปลาในทะเลลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบถึงรายได้และการดำรงชีพทางด้านต่าง ๆ

ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมงเกิดจาก

- สาเหตุสำคัญที่สุดคือ การใช้เครื่องมือทำลายล้างนานาชนิด เช่น อวนรุน อวนลาก เรือไฟปั่น ปลากระตัก และการระเบิดปลา
- การปล่อยน้ำเสียจากโรงงาน ชุมชน และนากุ้งลงทะเล
- การทำลายป่าชายเลน ปะการัง ภูเขาทะเล ซึ่งเป็นแหล่งเพาะฟักสัตว์น้ำตามธรรมชาติ เมื่อสัตว์น้ำลดลงชาวประมงจับสัตว์น้ำได้น้อยลง รายได้ลด เกิดผลสืบเนื่องคือ
- ต้องกู้หนี้ยืมสินจากพ่อค้าสัตว์น้ำในหมู่บ้าน(แพปลา)แล้วเอาสัตว์น้ำมาขาย ขดใช้หนี้ ทำให้ขายได้ราคาต่ำ บางคนเป็นหนี้ยาวนานหลายสิบปี ไถ่ถอน ไม่หมดเพราะจับสัตว์น้ำไม่พอใช้หนี้
- เกิดการอพยพแรงงานเข้าไปทำงานในเมือง เกิดเป็นชุมชนแออัดขึ้นในเมือง บางจังหวัดชายแดนอพยพไปทำงานต่างประเทศ(มาเลเซีย) หรือลักลอบไปทำประมงในเขตประเทศพม่า
- ชาวประมงขาดแคลนอาหารเพื่อการบริโภค

3. การแก้ไขปัญหาของชาวประมงในเครือข่ายสัมพันธ์ชาวประมงพื้นบ้าน

การแก้ปัญหา ชาวประมงจึงต้องแก้ที่สาเหตุที่ทำให้สัตว์น้ำลดลงตั้งแต่ประมาณปี 2530 เป็นต้นมาได้ทำกิจกรรมดังนี้

- จัดทำเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลาตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมา ปัจจุบันมี 22 เขตพื้นที่กว่า 15,000 ไร่
- จัดทำปะการังเทียมแบบทั่วไปและแบบพื้นบ้านในเขตชายฝั่งอ่าวไทย เพื่อเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ

- ตามกฎหมายประมงปัจจุบัน ห้ามเครื่องมือทำลายล้างชนิดต่างๆ ทำการประมงในเขต 3,000 เมตร แต่มีการฝ่าฝืนอยู่ทั่วไป ชาวประมงได้รวมกลุ่มกันออกปราบปรามเครื่องมือประมงเหล่านั้นในเขต 3,000 เมตร ร่วมกับเจ้าหน้าที่ ในพื้นที่ต่างๆ ทำให้หลายพื้นที่ปัญหาทุเลาเบาบางลง สัตว์น้ำเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่หลายพื้นที่ปัญหายังมีมากอยู่
- รมรณรงค์ให้ชาวประมงที่ใช้อวนรุนเล็กใช้เครื่องมืออื่น หันมาใช้เครื่องมือที่ไม่ทำลายแทน
- จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน สะสมเงินและเป็นแหล่งทุนสำหรับการประกอบอาชีพ ใช้ดอกผลมาสร้างสวัสดิการชุมชน ปัจจุบันมีกลุ่มออมทรัพย์ในเครือข่ายสหพันธ์ไม่น้อยกว่า 50 กลุ่ม มีเงินสะสมไม่น้อยกว่า 30 ล้านบาท สมาชิกไม่น้อยกว่า 20,000 คน
- อนุรักษ์ป่าชายเลนโดยจัดการในรูปแบบป่าชายเลนชุมชน ประมาณ 15 ป่า พื้นที่ประมาณ 12,000 ไร่
- ส่งเสริมธุรกิจชุมชนต่างๆ เช่นการแปรรูปสัตว์น้ำ ทำกะปิ รวมกลุ่มทำตลาดสัตว์น้ำ ทำน้ำปลา ทำธุรกิจเครื่องมือประมง ฯลฯ
- รมรณรงค์เพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งแบบยั่งยืน เช่น ให้อพยพเลิกเครื่องมือทำลายล้างชนิดต่างๆ เช่น อวนรุน เรือไฟปั่นปลากะตัก ให้ออกพรบ.ป่าชุมชน ขยายเขตอ่าวพังงา เป็นต้น

4. สหพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้

เป็นองค์กรเครือข่ายของชาวประมงพื้นบ้านในภาคใต้ จัดตั้งขึ้นมาในปี 2536 สมาชิกของสหพันธ์คือ กลุ่มชมรมชาวประมงในพื้นที่ต่างๆของ 13 จังหวัดภาคใต้ (ยกเว้นยะลาซึ่งไม่มีพื้นที่ติดทะเล) ปัจจุบันมี องค์กรสมาชิกไม่น้อยกว่า 15 กลุ่ม/ชมรม เช่น สหพันธ์ชาวประมงทะเลสาบสงขลา ชมรม- ชาวประมงพื้นบ้านเกาะยาวน้อย ชมรมชาวประมงพื้นบ้านปัตตานี เป็นต้น คณะกรรมการของสหพันธ์จะมาจากผู้แทนแต่ละจังหวัด ซึ่งจะประชุมปรึกษาหารือถึงกิจการต่างๆของสหพันธ์อย่างสม่ำเสมอ

5. สาเหตุที่การแก้ปัญหาชาวประมงยังไม่บรรลุผล

แม้ว่าเครือข่ายชาวประมงภาคใต้จะผลักดันให้มีการ แก้ปัญหาของชาวประมงมากกว่าหนึ่งทศวรรษ แต่หลายพื้นที่ปัญหาก็ไม่ได้ทุเลาเบาบางลงหรือกลับทวีความรุนแรงขึ้นกว่าเดิม เพราะว่า

- เครื่องมือทำลายล้าง ชนิดต่างๆยังไม่มีกรยกเลิก ให้ทำได้นอกเขต 3,000 เมตร แต่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถติดตามควบคุมได้เพราะพื้นที่กว้างขวางมาก (2,600 กม. x 3 กม. เท่ากับ 7,800 ตารางกิโลเมตรหรือ 4.8 ล้านไร่)
- เจ้าหน้าที่ในกระบวนยุติธรรมบางคนทุจริต รับเงินจากเรือประมงที่ทำผิดกฎหมาย ไม่จับกุมผู้กระทำความผิด ถ้าจับก็เสนอลงโทษน้อยที่สุด ทำให้มีการละเมิดกฎหมายอยู่ทั่วไป
- กฎหมายไม่เอื้อกับการที่ชาวประมงจะจัดการทรัพยากร เช่น ไม่มีกฎหมายป่าชุมชนที่ให้อำนาจชาวบ้านจัดการอนุรักษ์ป่าชายเลน กฎหมายประมงรวมศูนย์การตัดสินใจอยู่ที่ส่วนกลางไม่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น และประชาชนในการจัดการทรัพยากร

- เครื่องมือทำลายล้างเปลี่ยนแปลงไปเป็นชนิดต่างๆได้ง่าย กฎระเบียบที่มีอยู่(และส่วนกลางเป็นคนกำหนด) ตามไม่ทันพัฒนาการเหล่านั้น แก้ปัญหาไม่ได้
- สังคมยังไม่ตระหนักถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเล ซึ่งเป็นแหล่งอาหารราคาถูกของประเทศ ไม่เข้าใจและไม่สนับสนุนชาวประมงพื้นบ้านในการรณรงค์เพื่อการจัดการทรัพยากรทะเลที่ยั่งยืน
- รัฐไม่มีนโยบายลดเครื่องมือประมงพาณิชย์ขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นตัวทำลายทรัพยากรทางทะเล และไม่กล้าจัดการปัญหาที่กระทบกระเทือนกับประมงพาณิชย์ เพราะเป็นฐานเสียงและ ฐานเงินของพรรคการเมืองต่างๆ
- รัฐจัดทำโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรทางทะเลขึ้นมาเรื่อยๆ เช่น โครงการนิคมอุตสาหกรรมที่ปล่อยน้ำเสียลงทะเล การใช้พื้นที่ป่าชายเลน การสร้างเขื่อน กั้นทะเลสาบ เป็นต้น

6. ข้อเสนอของชาวประมงพื้นบ้านต่อรัฐบาลที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง

6.1 การกำหนดเขตการประมง เขตฤดูปลาวางไข่และเขตรักษาพันธุ์พืช จาก

สถานการณ์ผลผลิตจากการทำประมงลดลง แสดงให้เห็นถึงวิกฤตการณ์ความเสื่อมโทรมของทรัพยากร และระบบนิเวศน์ทางทะเลอย่างรุนแรงจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดเขตการประมง เขตฤดูปลาวางไข่ และ เขตรักษาพันธุ์พืชเหล่านี้ใหม่ เพื่อเป็นการจัดการทรัพยากรประมงอย่างยั่งยืน โดยอนุกรรมการแก้ไข ปัญหาประมงพื้นบ้านและการจัดการทรัพยากรชายฝั่งตามมติกรม. เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2544

6.2 ข้อเสนอจากชาวประมงทะเลสาบสงขลา

- ยกเลิกโครงการเขื่อนกั้นทะเลสาบสงขลา เพราะจะทำลายแหล่งประมงที่อุดมสมบูรณ์ โดยยกเลิกมติ กรม.เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2530 ที่อนุมัติโครงการนี้

- จัดสรรงบประมาณโครงการทดลองขุดลอกร่องน้ำกลางทะเลสาบที่ตื้นเขินในพื้นที่ ทะเลน้อยและเขตหาลำสัตว์ป่าทะเลสาบสงขลา

- จัดสรรงบประมาณเพื่อขุดลอกทะเลน้อย ซึ่งตื้นเขินและสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างมาก

- จัดสรรงบประมาณสนับสนุนแผนฟื้นฟูทะเลสาบสงขลา ซึ่งคณะรัฐมนตรีอนุมัติแผน แล้ว ตั้งแต่ปี 2541

6.3 การจัดการป่าชายเลนชุมชน ป่าชายเลนชุมชนจะหมดสัมปทานในปี 2545 -2546

ชาวประมงพื้นบ้านมีประสบการณ์ในการจัดการป่าชายเลนชุมชนมาแล้วประมาณ 10 ปี สมาพันธ์ฯเสนอ ให้มีการ

- สนับสนุนนโยบายรัฐบาลให้หยุดทำไม้ป่าชายเลนและการทำเหมืองแร่ในพื้นที่ป่าชายเลนทันทีเมื่อสิ้นอายุ

- จัดสัมมนาทางออกเกี่ยวกับการจัดการป่า ภายในปี 2545 เพื่อวางแผนการจัดการป่าในระยะ 10 ปีข้างหน้า โดยมีแนวความคิดเบื้องต้นว่าพื้นที่ป่าชายเลนประมาณร้อยละ 50 (ประมาณ

500,000 ไร่) ให้จัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม อีก 500,000 ไร่ ให้กรมป่าไม้ จัดการในรูปแบบอนุรักษ์

- เร่งรัดออกพรบ.ป่าชุมชนซึ่งอยู่ในขั้นการพิจารณาของคณะกรรมการสิทธิการสภา

ผู้แทนราษฎรเพื่อรองรับการจัดการป่าของชาวบ้าน

6.4 ปัญหาการทำประมงในอุทยานทางทะเล ทางราชการประกาศอุทยานทางทะเลหลายแห่งในพื้นที่ทำการประมงของชาวบ้านตามกฎหมายประมง ชาวประมงพื้นบ้านทำประมงได้ในเขต 3,000 จากชายฝั่ง แต่ตามกฎหมายอุทยานฯ การทำประมงในเขต อุทยานฯ ด้วยเครื่องมือทุกชนิดผิดกฎหมาย ปัจจุบันกรม.อนุมัติให้มีการผ่อนผันการจับกุม สมาชิกฯเสนอให้มีการแก้ไขพรบ.อุทยานแห่งชาติ 2504 อนุญาตให้มีการทำการประมงในเขตอุทยานแห่งชาติได้ ถ้าเครื่อง มือประมงที่ใช้ไม่ใช่เครื่องมือต้องห้ามตามกฎหมายประมง

6.5 การแก้ปัญหาวนรุน อวนรุนเป็นเครื่องมือทำลายล้างทรัพยากร เพราะจับสัตว์น้ำไม่ได้ขนาดประมาณร้อยละ 50-60 ของสัตว์น้ำทั้งหมด เปรียบเสมือนรถแทรกเตอร์ที่ไถทะเล ในแผนฯ 8 (สิ้นสุดกันยายน 2544) กำหนดให้ยกเลิกการใช้เครื่องมือชนิดนี้ แต่มีความคืบหน้าเรื่องนี้ค่อนข้างน้อย มีโครงการนำร่องยกเลิกเครื่องมือชนิดนี้ที่ จ.ปัตตานี (ประกาศกระทรวงเกษตรฯ มีผลบังคับใช้พฤษภาคม 2541) แต่ยังไม่เห็นผลในทางปฏิบัติมากนักสมาชิกฯ เรียกร้องให้กระทรวงเกษตรฯ ออกประกาศยกเลิกการใช้เครื่องมืออวนรุนโดยมีทางเลือกต่างๆ คือ

- งดออกใบอนุญาตอวนรุนในปี 2544
- ยกเลิกทั่วประเทศและให้มีผลบังคับใช้ภายในปี 2544 ตามแผนฯ 8
- ยกเลิกบางจังหวัดที่ประเมินแล้วว่าสามารถผลักดันมาตรการร่วมอื่นๆ ให้มีผลในทางปฏิบัติได้

ปฏิบัติได้

- ออกประกาศยกเลิกทันทีในทุกจังหวัดแต่ให้มีผลบังคับใช้ช่วงเวลาที่เหมาะสม

6.6 เรือไฟปั่นปลากะตัก เรือจับปลากะตักกลางวันเป็นเครื่องมือประมงที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำน้อย เพราะจับปลากะตักได้มากติดสัตว์น้ำอื่นน้อย แต่เรือที่ทำประมงกลางคืนจับติดสัตว์น้ำอื่นๆ มาก ส่งผลกระทบต่อ การทำมาหากิน ของชาวประมงพื้นบ้านอย่างหนัก จนมีการประท้วงคัดค้านเครื่องมือชนิดนี้อย่างกว้างขวางระหว่างปี 2538-2542 เรียกร้องให้ยกเลิกเครื่องมือชนิดนี้ (เรือกลางวันยังทำได้) คณะกรรมการประมงแห่งชาติมีมติ ให้ทำประมงชนิดนี้ต่อไปนอกเขต 3 ไมล์ทะเล (ประมาณ 5 กม.) จากชายฝั่ง แต่ช่วงเปลี่ยน รัฐบาล รัฐมนตรีช่วยฯ เกษตรนายอนุรักษ์ จุริมาศ ลักไก่ออกประกาศให้เรือไฟปั่นปลากะตักทำประมงได้นอกเขต 3,000 เมตร และทำได้รอบเกาะเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2543 ประกาศนี้ยังมีผลบังคับใช้จนปัจจุบัน ทั้งๆที่ขัดกับมติของคณะกรรมการนโยบายประมงแห่งชาติ สมาชิกชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้เสนอให้

- กระทรวงเกษตรฯ ออกประกาศยกเลิกประกาศดังกล่าวทันที และออกประกาศฉบับ

ใหม่ ห้ามใช้เครื่องมืออวนขนาดช่องตาเล็กกว่า 2.5 ซม. ประกอบไฟปั่นจับปลากะตักในทุกจังหวัด (เนื้อหาตามประกาศกระทรวงฯ วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2526)

- ให้มีการศึกษาผลกระทบของการจับปลาจะตักด้วยเรือไฟฟ้าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำไปสู่การยกเลิกการใช้เครื่องมือชนิดนี้

6.7 การปฏิรูปกฎหมายประมงให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์การประมงของไทยในปัจจุบัน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมและเครื่องมือการประมงที่พัฒนาขึ้น ดังนั้นจึงควรให้มีการปฏิรูปกฎหมายประมงเป็นไปตามมติ ครม. เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2544

6.8 ปัญหาป่าชายเลนบ้านบางลา ตำบลป่าดลอก อำเภอกลาง จังหวัด

ภูเก็ต สนับสนุนการจัดทำป่าชายเลนชุมชนและอนุญาตการใช้พื้นที่ป่าชายเลน (ป่าถาวร ตามมติครม.) จำนวนประมาณ 4 ไร่ เพื่อการจัดทำศูนย์การศึกษาเรียนรู้ชุมชน

7. ข้อคิด/ประสบการณ์ที่น่าสนใจในการแก้ไขปัญหาประมง

- ทรัพยากรประมงจะฟื้นตัวอย่างรวดเร็วถ้าไม่มีเครื่องมือทำลายล้าง ภายในระยะเวลา 3-6 เดือน กุ้งปลาจะสมบูรณ์อีกครั้งถ้าปราบปรามเครื่องมือผิดกฎหมายได้ผล
- ในระยะ 5 ปีที่ผ่านมาการสำรวจสำมะโนประมงเปรียบเทียบ พบว่าจำนวนชาวประมงขนาดเล็กเพิ่มขึ้น ยังไม่มีการศึกษาสาเหตุที่แน่ชัด อาจเป็นไปได้สองกรณี คือ พื้นที่หลายแห่งโดยเฉพาะทางฝั่งทะเลอันดามัน และ ทะเลสาบสงขลาซึ่งกลุ่มชาวบ้านทำงานอนุรักษ์ได้ผล ทรัพยากรฟื้นตัว คนที่อพยพออกนอกชุมชนกลับมาทำงานประมงมากขึ้น เพราะรายได้ดีกว่าทำงานในเมือง เหตุผลที่สองคือเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ คนไม่มีทางออก กลับมาทำงานประมงมากขึ้น
- มีการศึกษาพบว่าชาวประมงยิ่งยากจนยิ่งมีหนี้สินน้อยโดยไม่ทราบสาเหตุ อาจจะเพราะไม่มีเครดิตในการกู้เงิน และเครื่องมือที่ใช้มีราคาไม่แพง ไม่ต้องกู้เงินจำนวนมาก
- มีความพยายามที่จะแก้ปัญหาอวนรุนด้วยการเปลี่ยนเครื่องมือ โดยรัฐออกทุนให้ แต่พบว่าในบางพื้นที่ชาวประมงอวนรุนเอาเครื่องมือใหม่ไปขายแล้วกลับมาทำอวนรุนอีก หรือเอาเงินไปเสริมเครื่องมืออวนรุนให้ แข็งแรงกว่าเดิม สาเหตุน่าจะเป็นเพราะไม่ได้มีการทำงานสร้าง จิตสำนึกควบคู่กันไปด้วย (<http://www.wetlandthai.org/data/problem.html>)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลักษณะและประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

กรมวิชาการ กองวิจัยทางการศึกษา (2539) ได้แบ่งลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ลักษณะ คือ

1. **ประสบการณ์ของชาวบ้านที่นำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต** หมายถึง ความรู้ และประสบการณ์ที่ชาวบ้านค้นพบและนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ คติ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ เช่น คำสอนทางศาสนา ความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพร การไหว้ครู การบวงสรวง เป็นต้น
2. **ความรู้ ความคิด ในการสร้างสรรค์ แบบแผนของการดำรงชีวิตที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา** หมายถึงสิ่งที่ชาวบ้าน ถ่ายทอดความรู้หรือความคิดลงไปในวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น เพลงพื้นบ้าน

เพลงกล่อมเด็ก ภาษีต การละเล่นต่าง ๆ นิทานพื้นบ้าน ตลอดจนศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ และโบราณอุบาย เป็นต้น

3. การประกอบอาชีพที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ที่ชาวบ้านใช้ในการประกอบอาชีพ โดยอาศัยหลักธรรมชาติ ไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอก แต่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย เช่น การปลูกพืชแบบเกษตรธรรมชาติ การทอผ้า การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

4. การประกอบอาชีพที่เกิดจากการผสมผสานความรู้เดิมกับแนวคิดหลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ หมายถึง นำความรู้เดิมของชาวบ้านมาผสมผสานกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้ในการแก้ปัญหาในหมู่บ้านหรือชุมชน เช่น เทคโนโลยีการหล่อโลหะทองเหลือง การนวดข้าว การก่อสร้าง เป็นต้น

ชลภัสส์ วงษ์ประเสริฐ (2551) ได้สังเคราะห์ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้คือ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ของชาวบ้าน ที่คิดขึ้นจากสติปัญญาของชาวบ้าน เป็นศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม โดยได้รับการสั่งสม ถ่ายทอด ปรับตัว ผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัย

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นประสบการณ์ของชาวบ้าน เป็นความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ปรับตัวและดำรงชีวิตในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อาจมีปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มชนเดียวกันและระหว่างกลุ่มชน มีการบูรณาการโดยมีวัฒนธรรมเป็นฐาน

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความสามารถของชุมชนท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่คิดค้น สั่งสม สืบทอด ปรับปรุง เรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นใหม่ เป็นศักยภาพหรือความสามารถในการสร้างสรรค์ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และใช้ในการแก้ไขปัญหาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแบบแผนวิถีชีวิต เป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนเป็นกระบวนการที่คนในกลุ่มคนในท้องถิ่นที่มีต่อด้านต่าง ๆ เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติในท้องถิ่นนั้น ๆ

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นทุนทางปัญญา กระบวนการทางปัญญา เป็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติ จิตใจ พฤติกรรม สังคม องค์กร วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น เศรษฐกิจ เทคโนโลยีการผลิต ทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตและวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นสิ่งที่มีค่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญา

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ ของคนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันสอดแทรกในพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นแนวทางปกระพุดปฏิบัติที่ผู้อาวุโสสั่งสอนเยาวชนจนเป็นที่รู้จัก เกิดการยอมรับและนำไปถ่ายทอดพัฒนาและเป็นพลังที่หลอมรวมผู้คนในชุมชนท้องถิ่นให้อยู่รวมกันได้อย่างสงบสุข

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น ที่ปรับตัวและดำรงชีวิตในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นศักยภาพหรือความสามารถในการแก้ปัญหา

การดำเนินชีวิตในท้องถิ่นอย่างเหมาะสม อาจมีการปฏิสัมพันธ์ของคนในกลุ่มชนเดียวกันและระหว่างกลุ่มชน มีความเป็นบูรณาการสูง ทั้งเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ มีความจำเพาะของท้องถิ่น และมีลักษณะเป็นพลวัตให้สอดคล้องกับกาลสมัยอยู่ตลอดเวลา

สุทธินวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2540) ได้แบ่งประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพมีขึ้นเพื่อการมีชีวิตรอด อยู่อย่างมีความสุขสบายตามอัตภาพ เป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการเสาะหาปัจจัยพื้นฐานในการยังชีพของสังคมปฐมฐาน ยุคที่มนุษย์เสาะหาปัจจัยด้วยวิธีเก็บเกี่ยวและการใช้แรงงาน ได้แก่ วิธีการเสาะหาและจัดการเกี่ยวกับปัจจัย 4 คือ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อย ๆ เพิ่มพูน งอกงามขึ้น จนดูเหมือนเป็นสิ่งสามัญ เช่น

1.1 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำมาหากิน เริ่มตั้งแต่ภูมิปัญญาการเก็บเกี่ยว เช่น ภูมิปัญญาการหาของป่า ล่าสัตว์ การทำและใช้เครื่องจับสัตว์บกสัตว์น้ำ เช่น นก ปลา เสือ ช้าง เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อยพัฒนาขึ้นเป็นอาชีพ มีรูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้เฉพาะตัวเฉพาะถิ่นขึ้น เช่น หน้ำไม้ ภูมิปัญญา ในการเลือกพันธุ์ข้าวทำนา การไถ คราด หว่าน ต้า เป็นต้น

1.2 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เช่น การสร้างบ้านเรือนแบบเครื่องผูก ภูมิปัญญาการเลือกใช้วัสดุ วิธีเย็บ ผูกกริม ถักกริม ผูกเงื่อน

1.3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวัฒนธรรมโภชนาการ ได้แก่ ภูมิปัญญาในการเลือกสรรอาหาร วิธีปรุง และวิธีถนอมอาหาร

1.4 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ ภูมิปัญญาในการนำสิ่งต่าง ๆ มา ปกปิดร่างกายให้อบอุ่น เช่น ภูมิปัญญาในการทำหัตถ์เป็นเครื่องมือทอเปลือกไม้ทำเป็นผ้า การทำและใช้ดินเผาเพื่อปั้นฝ้าย การคิดทำฟืม และกี่สำหรับงานทอ ได้แก่การนำสมุนไพร สัตว์ แร่บางชนิด มาใช้เป็นตัวยาค การผสมยา การใช้ยา เป็นต้น

1.5 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับยารักษาโรค ได้แก่ การนำสมุนไพร สัตว์ แร่บางชนิด มาใช้เป็นตัวยาค การผสมยา วิธีปรุงยา การใช้ยา

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน ผู้คนทุกหมู่เหล่าต่าง พยายามจะ ให้ตนมีชีวิตที่มั่นคง จึงทุ่มเทใช้สติปัญญาและสิ่งเอื้ออำนวยต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุความต้องการ

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้าง พัทธกิจฐานะและอำนาจผู้คนทุกหมู่เหล่า ย่อมอาศัยฐานะและอำนาจเพื่อช่วยในการดำรงชีวิต ทั้งนี้ย่อมแตกต่างกันไปตามโครงสร้างของสังคม ชีตจำกัดของการศึกษา ชีตความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและยุคสมัย โดยภูมิปัญญากลุ่มนี้มีทั้งด้าน เศรษฐกิจ สังคม

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2547) ได้แบ่งสาขาภูมิปัญญาโดยจำแนกเป็น 9 ด้าน ดังนี้

1. **ด้านเกษตรกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งตนเองในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. **ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม** ได้แก่ การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิตเพื่อการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงานยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3. **ด้านการแพทย์แผนไทย** ได้แก่ ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้ เช่น ยาจากสมุนไพรอันมีอยู่หลากหลาย การนวดแผนโบราณ การดูแลและรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

4. **ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ได้แก่ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ การพัฒนา และการใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าต้นน้ำ และป่าชุมชน เป็นต้น

5. **ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน** ได้แก่ ความสามารถในการด้านการส่งเสริมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตราและโภคทรัพย์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในกลุ่ม เช่น การจัดการกองทุนของชุมชนในรูปของสหกรณ์ ออมทรัพย์ รวมถึงความสามารถในการจัดสวัสดิการในการประกันคุณภาพชีวิตของคนให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลของชุมชน และการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน

6. **ด้านศิลปวัฒนธรรม** ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่าง ๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม นาฏศิลป์ ดนตรี ทัศนศิลป์ คีตศิลป์ การละเล่นพื้นบ้าน และนันทนาการ

7. **ด้านภาษาและวรรณกรรม** ได้แก่ ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานด้านภาษา คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ รวมถึงด้านวรรณกรรมท้องถิ่นและการจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรตหนังสือโบราณ การฟื้นฟูการเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ

8. **ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี** ได้แก่ ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การบวชป่า การประยุกต์ ประเพณีบุญประเพณีต่าง ๆ

9. **ด้านโภชนาการ** ได้แก่ ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาที่เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมาก รวมถึงการขยายคุณค่าเพิ่มของทรัพยากรด้วย

แนวทางสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาเป็นมรดกทางปัญญา ที่ได้มีการสั่งสมและสืบทอดจนถึงปัจจุบัน หากคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญ ภูมิปัญญาก็อาจเกิดการสูญหายได้ตามกาลเวลา เพราะขาดการเชื่อมโยง ระหว่างอดีตกับปัจจุบัน เพื่อมิให้ภูมิปัญญาสูญหาย จึงมีแนวทางการสืบทอดภูมิปัญญา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545) ดังนี้คือ

1. ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้าน ให้สามารถทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนได้อย่างเต็มที่ และให้โอกาสพัฒนาผลงานให้ได้คุณภาพ และควรกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นที่รู้จักและเกิดการยอมรับอย่างแพร่หลาย เพื่อเป็นแบบอย่างและกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความภูมิใจ มั่นใจ ทำให้เกิดความศรัทธา ยอมรับในความคิดของบุคคล

2. สรรหาบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละสาขาวิชา ที่มีความรู้ ประสบการณ์ จนเกิดความเชี่ยวชาญในอาชีพที่กระทำนั้น ๆ ซึ่งโดยทั่วไปชาวบ้านจะไม่คุ้นเคยกับการประชาสัมพันธ์ตนเอง รัฐหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนสร้างโอกาสให้แก่บุคคลในท้องถิ่น วิธีการคือการคัดเลือก ประกวด หรือการแสวงหา โดยต้องทำการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ และผลงานของบุคคลนั้น เพื่อทำการเผยแพร่ให้สาธารณชนได้รู้จักซึ่งกระบวนการสรรหาบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจะทำให้บุคคลมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป

3. การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินงานควรมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ องค์กรของรัฐ และเอกชน มหาวิทยาลัยที่อยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อขอความร่วมมือและเก็บรวบรวมข้อมูลตามหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยการออกสำรวจตามพื้นที่เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และชัดเจน หลังจากนั้นมาจัดพิมพ์ในรูปแบบของสื่อสารสนเทศประเภทต่าง ๆ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น หนังสือ จุลสาร วารสาร ห้องสมุดดิจิทัลภูมิปัญญาท้องถิ่น : นนทบุรีศึกษา เป็นต้น เพื่อทำการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในวงกว้างยิ่งขึ้น

4. ส่งเสริมการเผยแพร่ เมื่อมีการเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น ๆ ของแต่ละสาขาแล้วเรียบร้อย ควรพิจารณาสื่อที่จะใช้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ตามวัตถุประสงค์และความเหมาะสม เพื่อให้ผู้รับมีโอกาสได้รู้จักและศึกษาหาความรู้ โดยสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้

5. สนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัย เพื่อให้เกิดมีการศึกษาค้นคว้าและวิจัย โดยนำผลจากการทดลองสรุปเป็นองค์ความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ แล้วนำผลจากการวิจัยมาใช้เพื่อปรับปรุงเสริมสร้างภูมิปัญญา ให้มีการยอมรับหรือปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

การถ่ายทอดภูมิปัญญา

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่นิยมใช้กันอยู่ทุกภูมิภาค (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547) มีดังต่อไปนี้

1. การบอกเล่า บรรยาย ด้วยวาจา

เป็นวิธีการที่ผู้ถ่ายทอดเป็นฝ่ายบอกเล่า อธิบาย หรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สั่งสมของตนให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดในรูปของคำพูด โดยผู้ถ่ายทอดจะต้องเป็นฝ่ายเตรียมเนื้อหาที่จะพูด วิธีนี้ผู้ถ่ายทอดจะมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ให้ความรู้ ส่วนผู้รับการถ่ายทอดจะเป็นผู้รับฟังและจดจำความรู้หรือบันทึกสาระสำคัญต่าง ๆ ที่ได้รับฟังตามไปด้วย

2. การสาธิต

เป็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผู้ถ่ายทอดแสดงหรือกระทำพร้อมกับการบอกหรือ อธิบายเพื่อให้ผู้รับ การถ่ายทอดได้ประสบการณ์ตรงในเชิงรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจวิธีการ ขั้นตอน และสามารถปฏิบัติได้ การสาธิตที่นิยมใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา คือ การสาธิตวิธีการและการสาธิตประกอบการบรรยาย

3. การปฏิบัติจริง

เป็นวิธีการถ่ายทอดที่ผู้รับการถ่ายทอดลงมือกระทำจริงในสถานการณ์ที่เป็นอยู่จริง โดยผู้ถ่ายทอดเป็นผู้คอยแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้กระบวนการปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอน และได้ผลงานตามที่ต้องการด้วยวิธีการนี้ผู้รับการถ่ายทอดจะได้เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ไปที่ละเล็กละน้อย

4. วิธีถ่ายทอดโดยให้เรียนรู้จากสื่อด้วยตนเอง

เป็นวิธีที่จัดเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ภูมิปัญญาในรูปของสื่อประสมที่ เอื้อต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจด้วยตนเองมากที่สุด เช่น บทเรียนแบบโปรแกรม ศูนย์การเรียนรู้ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

5. วิธีถ่ายทอดโดยจัดในรูปของแหล่งเรียนรู้

เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ตลาดนัดภูมิปัญญา เป็นต้น โดยจัดเป็นแหล่งสำหรับการเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เปิดกว้างสำหรับทุกคนเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ทุกเวลา การถ่ายทอดโดยวิธีนี้อาจรวมหมายถึงการใช้วิถีสายลักษณะในรูปของตำรา ต่าง ๆ ที่บันทึกไว้ด้วย

6. วิธีถ่ายทอดโดยใช้การแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อ

เป็นวิธีที่ใช้การแสดงที่ชาวบ้านนิยมชมชอบเป็นสื่อในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทางภูมิปัญญา โดยที่ผู้รับการถ่ายทอดจะได้รับความเพลิดเพลินไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้

7. วิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ เช่น ตำราต่าง ๆ และในรูปของสื่ออื่น ๆ เช่น วิทยุทัศน์ในรูปของวีซีดี/ดีวีดี เทปเสียง หรือแผ่นซีดีเสียง รวมถึงเว็บไซต์ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาต่อไป ไม่ให้สูญหาย

กระบวนการเรียนรู้กับการสร้างสรรค์ สังคมภูมิปัญญา

การสร้างสรรคสังคมนิปัญญา เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ ท่ามกลางสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่มีพัฒนาการมายาวนาน ธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์จึงมีความสำคัญและถือว่าเป็นศักยภาพอันยิ่งใหญ่ และการเรียนรู้จากการสัมผัสมนุษย์ด้วยกัน และเรียนรู้จากโลกกายภาพอันเป็นสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่เกื้อกูลชีวิตมนุษย์ตลอดมา กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์แล้วสังคมนิปัญญาจึงมีความสำคัญเช่นเดียวกับการเรียนรู้วิทยาการก้าวหน้า จากการศึกษาวิเคราะห์และประมวลลักษณะการเรียนรู้ของชาวบ้านหรือคนธรรมดาสามัญจะก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาไว้อย่างมากมาย พอสรุป

กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540) ได้ ดังนี้คือ

1. **การลองผิดลองถูก** ในบรรพกาลมนุษย์เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตและรักษาเผ่าพันธุ์ของตนให้อยู่รอดด้วยการ ลองผิดลองถูก ในการหาอาหาร ต่อสู้กับภัยธรรมชาติ การรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ต่อสู้แย่งชิงสิ่งของ ที่อยู่ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และเผชิญโชคด้วยความเสี่ยงต่าง ๆ เมื่อประสบความล้มเหลวถึงขั้นเสียชีวิตหรือบาดเจ็บ แต่ถ้าสำเร็จก็ได้อาหาร ได้สิ่งของ พ้นจากอันตราย ฯลฯ จากประสบการณ์ของการลองผิดลองถูก มนุษย์ก็ต้องสังคมนิปัญญา ความเข้าใจของตนไว้ แล้วถ่ายทอดให้กับลูกหลานเผ่าพันธุ์ของตน นาน ๆ เข้าสิ่งที่ประพฤติปฏิบัติหรือห้ามประพฤติปฏิบัติกลายเป็นจารีต ธรรมเนียมหรือข้อห้ามในวัฒนธรรมของกลุ่มคนนั้น ๆ ไป กาลเวลาล่วงไปมนุษย์อาจล้มเหลวผลที่มาจากธรรมเนียมปฏิบัติ รู้แต่ว่าในสังคมของตนต้องประพฤติปฏิบัติ เช่นนั้น จึงจะอยู่รอดปลอดภัยหรือแก้ไขหรือป้องกันปัญหาได้ ความรู้และประสบการณ์เหล่านี้ได้รับการทดสอบอยู่ตลอดเวลาในการดำเนินชีวิตจริง บ่อยครั้งที่ภูมิปัญญาเหล่านั้นใช้การต่อไปไม่ได้ ทั้งนี้เพราะปัจจัยเหตุเปลี่ยนแปลงไป มนุษย์ก็ต้องใช้ปัญญาคิดแก้ปัญหาใหม่ ต้องเสี่ยงชีวิตกันใหม่อีก เมื่อได้เรียนรู้ว่าคิดอย่างไร ทำอย่างไร จึงจะแก้ปัญหาได้ก็จะจดจำความคิดและวิธีปฏิบัติที่นั้นไว้ หากล้มเหลวก็จะจดจำเป็นข้อห้าม ด้วยการสังคมนิปัญญาดังกล่าว มนุษย์ก็สังคมนิปัญญาในการดำรงชีพไว้มากขึ้น และมีความเสี่ยงน้อยลง

2. **การลงมือกระทำจริง** มนุษย์เรียนรู้ด้วยการ ลงมือกระทำจริง ในสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง เช่น การเดินทาง ปลูกพืช สร้างบ้าน ต่อสู้กับภัยอันตราย ฯลฯ ในกรณีของชาวบ้านในประเทศไทย ก็ให้เห็นได้ว่า ชาวเหนือเรียนรู้จากการร่วมกันจัดระบบเหมืองฝายเพื่อการกสิกรรมในพื้นที่ลุ่มน้ำระหว่างเขา แล้วค่อย ๆ พัฒนาขึ้นเป็นระบบความสัมพันธ์ในการแบ่งปันน้ำระหว่างคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในลุ่มน้ำเดียวกัน ชาวอีสานเรียนรู้ที่จะเสาะแสวงหาแหล่งดินดำน้ำชุ่มเป็นที่ทำกิน หรือขุดสระไว้เป็นบาราย รอบทิวสถานที่เลี้ยงชุมชน ชาวภาคกลางเรียนรู้ที่จะอยู่กับภาวะน้ำหลาก น้ำท่วม น้ำลด ด้วยการปลูกเรือนใต้ถุนสูง เดินทางด้วยเรือและทำนาทำไร่ให้สอดคล้องกับฤดูกาล ส่วนชาวใต้ก็เรียนรู้ที่จะพึ่งพากันระหว่างคนอยู่ต่างถิ่นต่างทำเลกันในเขตเชิงเขา ลุ่มน้ำ และชายทะเลด้วยการผูกไมตรี แลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างพื้นที่ การเรียนรู้และสังคมนิปัญญาต่าง ๆ ไว้ในสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง แล้วส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลานแบบค่อยเป็นค่อยไป ได้กลายเป็นแบบธรรมเนียมหรือวิถีปฏิบัติ

3. การถ่ายทอดความรู้ การเรียนรู้จากการกระทำจริงได้พัฒนาต่อมาจนเป็นการส่งต่อ (transmission) แต่คนรุ่นหลัง ด้วยการ สานิตวิธีการ การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า (oral tradition) ในรูปของเพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย สุภาษิต และการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร (literary tradition) ซึ่งโดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านทุกภูมิภาค จะนิยมสองวิธีแรกคือ สานิตวิธีการ และสอนเป็นวาจา ในกรณีที่เป็นศิลปะหรือวิทยาการระดับที่มีความซับซ้อนหรือลึกซึ้ง จึงจะใช้วิธีการถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของ ตำรา เช่น ตำรายา ตำราปลูกบ้าน ตำราโหราศาสตร์ ฯลฯ หรือผูกเป็นวรรณกรรมคำสอน คำตักเตือน ภาษิต คู่มือ แผนที่ และตำนาน นิทาน ฯลฯ สุดแต่จะสะดวก และจะเห็นว่าสอดคล้องกับพื้นฐานของชาวบ้าน การถ่ายทอดทั้งโดยวาจาและลายลักษณ์อักษร หรือการ สานิตก็ไม่มีอะไรตายตัว แต่จะปรับเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัยที่อยู่ในการรับรู้ของคนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ในบางกรณีความรู้ที่สั่งสมไว้ก็อาจถดถอยหรือสูญหายได้

4. การเรียนรู้โดยพิธีกรรม ในเชิงจิตวิทยา พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไว้ในตัว เป็นการ ตอกย้ำความเชื่อ กรอบศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติ และความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ศรัทธา ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม เป็นการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ถึงแม้จะมีภูมิปัญญา ความรอบรู้อยู่เบื้องหลังพิธีกรรม ก็ไม่มีการเน้นย้ำภูมิปัญญาเหล่านั้น แต่จะเน้นผลที่เกิดต่อสำนึกของผู้มีส่วนร่วมเป็นสำคัญ ด้วยเหตุดังกล่าว พิธีสืบชะตาแม่น้ำ สืบชะตาเมือง บวชต้นไม้ บวชป่า พิธีอุปสมบท พิธีบั้งสุกุล พิธีสู่ขวัญในโอกาสต่าง ๆ ฯลฯ จึงเกิดผลทางใจแก่ผู้ร่วมในพิธี และมีผลในการวางบรรทัดฐานความประพฤติตลอดจนควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมเป็นอันมาก รวมทั้งตอกย้ำความสำคัญของคุณค่าทางสังคมอย่างมีพลัง ด้วยพิธีกรรมจึงมิใช่เรื่องเหลวไหลหรือมมงาย แต่เป็นกรรมวิธีในทางวัฒนธรรมที่มีผลในการปลูกฝัง บ่มเพาะ ความเชื่อ คุณค่า และแนวทางความประพฤติที่พึงประสงค์ตลอดมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประเพณี แม้แต่ในสังคมสมัยใหม่ที่นับถือความเป็นเหตุเป็นผลต่อกันของสรรพสิ่ง และให้ความสำคัญต่อข้อมูลเชิงประจักษ์ พิธีกรรม ก็ยังมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณอยู่นั่นเอง เพราะมนุษย์ยังคงเป็นมนุษย์ที่มีได้อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของวิทยาศาสตร์ฝ่ายเดียว

5. การเรียนรู้โดยศาสนา เป็นหลักในการหล่อหลอมบ่มเพาะความประพฤติ สติปัญญา และอุดมการณ์ชีวิต ทั้งในด้านหลักธรรมคำสอน ศิล และวัตรปฏิบัติ ตลอดจนพิธีกรรม และกิจกรรมทางสังคมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในเชิงการเรียนรู้ล้วนมีส่วนตอกย้ำภูมิปัญญาเขตเชิงเขา ลุ่มน้ำ และชายทะเลด้วยการผูกไม้ตรีแลงเปลี่ยนผลผลิตระหว่างพื้นที่ การเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ ไว้ในสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริง แล้วส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลานแบบค่อยเป็นค่อยไป ได้กลายเป็นแบบธรรมเนียมหรือวิถีปฏิบัติ

นิตี เอียวศรีวงศ์ (2536) ได้กล่าวถึงกระบวนการเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้คือ

1. **การเรียนรู้** กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นจากศักยภาพของชาวบ้านในการแสวงหาทางรอดต่อสภาพปัญหาที่รุมเร้าอยู่โดยมีชาวบ้านผู้ที่มีความสามารถในการวิเคราะห์ คิดค้น ทดลองและสรุปบทเรียน ผสมผสานความรู้กับเทคโนโลยีจากภายนอก อาจกล่าวได้ว่าชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ สัมผัสถึงสภาพของชุมชนและได้ใช้ความรู้ สติปัญญา จนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่กระทบสืบต่อกันมา

2. **การสั่งสมความรู้** การสั่งสมความรู้หรือภูมิปัญญาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ การสั่งสมความรู้ได้มา 2 ทาง คือ การสั่งสมด้วยตนเองโดยเรียนรู้มาจากประสบการณ์ในชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคม อีกทางหนึ่งคือ มีผู้ถ่ายทอดให้ในรูปของวัฒนธรรมประเพณีและวิถีการดำรงชีวิต ซึ่งความรู้จะถูกสั่งสมไว้ในตัวคน ๆ หนึ่ง เรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน ได้ถูกสั่งสมมาจากประสบการณ์และได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง คือ ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษผ่านการลองผิดลองถูก และปรับให้ใช้ได้ภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น และสอดคล้องกับระบบนิเวศ ภูมิปัญญาที่สั่งสมนี้สามารถนำไปใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ และการดำรงเผ่าพันธุ์

3. **การถ่ายทอดและกระจายความรู้** การถ่ายทอดและกระจายความรู้หรือภูมิปัญญาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อเรื่องผีและการผลิต วิถีชีวิตในระบบนิเวศเดียวกันไม่ได้มีการเขียนบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีผู้ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาเรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน ได้สืบสานภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุคน

4. **การปรับเปลี่ยนและการประยุกต์ใช้ความรู้** การปรับเปลี่ยนและการประยุกต์ใช้ความรู้หรือภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ โดยมากจะเป็นการประยุกต์จากวัฒนธรรม ส่วนที่มองไม่เห็น คือ การประยุกต์ตัวคุณค่าที่แฝงเร้นอยู่ภายใน ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจที่ละเอียดอ่อนเกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านเองเป็นหลัก

คุณค่าของภูมิปัญญาไทย

คนไทยในอดีตที่มีความสามารถปรากฏในประวัติศาสตร์มีมาก เป็นที่ยอมรับของนานาชาติอารยประเทศ เช่น นายขนมต้มเป็นนักมวยไทยที่มีฝีมือเก่งในการใช้อวัยวะทุกส่วน ทุกท่าของแม่ไม้มวยไทย สามารถชกมวยไทย จนชนะพม่าได้ถึงเก้าคนสิบคนในคราวเดียวกัน แม้ในปัจจุบันมวยไทยก็ยังถือว่าเป็นศิลปะชั้นเยี่ยม เป็นที่นิยมฝึก และแข่งขันในหมู่คนไทยและชาวต่างประเทศ ปัจจุบันมีค่ายมวยไทยทั่วโลกไม่ต่ำกว่า 30,000 แห่ง ชาวต่างประเทศที่ได้ฝึกมวยไทยจะรู้สึกยินดีและภาคภูมิใจ ในการที่จะใช้กติกากองมวยไทย เช่น การไหว้ครูมวยไทย การออกคำสั่งในการชกเป็นภาษาไทยทุกคำ เช่น คำว่า "ชก" "นับหนึ่งถึงสิบ" เป็นต้น ถือเป็นมรดกภูมิปัญญาไทย นอกจากนี้ ภูมิปัญญาไทยที่โดดเด่นยังมีอีกมากมาย เช่น มรดกภูมิปัญญาทางภาษาและวรรณกรรม โดยที่มีอักษรไทยเป็นของตนเองมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน วรรณกรรมไทยถือว่าเป็น วรรณกรรมที่มีความไพเราะ ได้อรรถรสครบทุกด้าน วรรณกรรม หลายเรื่องได้รับการแปลเป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา ด้านอาหาร อาหารไทยเป็นอาหารที่ปรุงง่าย พืชที่ใช้ประกอบอาหารส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นและราคาถูก

มีคุณค่าทางโภชนาการ และยังป้องกันโรคได้หลายโรค เพราะส่วนประกอบส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร เช่น ตะไคร้ ขิง ข่า กระชาย ใบมะกรูด ใบโหระพา ใบกะเพรา เป็นต้น

ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทย

ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาไทยสามารถสะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่สัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช และธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดทั้งสิ่งที่ไม่สามารถ

สัมผัสได้ทั้งหลาย

ทั้ง 3 ลักษณะนี้ คือ สามมิติของเรื่องเดียวกัน หมายถึง ชีวิตชุมชน สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างมีเอกภาพ เหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของคนไทย (<https://www.learners.in.th>)

ข้อมูลจังหวัดชายทะเล

แหล่งทำการประมงทะเลของประเทศไทย

แหล่งทำการประมงทะเลของประเทศไทย สามารถแบ่งได้เป็น 2 แหล่งใหญ่ คือ

- 1) แหล่งประมงในน่านน้ำไทย
 - แหล่งทำการประมงในอ่าวไทย
 - แหล่งทำการประมงทางฝั่งอันดามัน
- 2) แหล่งประมงนอกน่านน้ำไทย

แหล่งทำการประมงในอ่าวไทย

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ทางฝั่งอ่าวไทย เป็นดังนี้

- พื้นที่ชายฝั่งทะเลยาวทั้งหมด 1,875 กิโลเมตร
- ลักษณะสภาพของทะเลในอ่าวไทยมีลักษณะเป็นที่ลาด
- มีความลึกไม่มากนัก ประมาณ 70-85 เมตร
- สภาพพื้นที่ท้องทะเลเป็นโคลน โคลนปนทราย ทรายปนโคลน และทราย
- เป็นอ่าวแบบกึ่งปิด
- แม่น้ำสำคัญหลายสายไหลลงสู่อ่าวไทย ดังนี้
 - เจ้าพระยา ทำจัน บางปะกง แม่งลอง (อ่าวไทยตอนบน)
 - เวฬุ ระยอง (ฝั่งตะวันออกของอ่าวไทย)
 - ตาปี (ฝั่งตะวันตกตอนใต้ของอ่าวไทย)-ลมมรสุม
 - ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ –ตามเข็มนาฬิกา
 - ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้-ทวนเข็มนาฬิกา

- แหล่งทำการประมงในอ่าวไทยตามการประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2524 ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 252,000 ตารางกิโลเมตร เขตเศรษฐกิจจำเพาะทางฝั่งอ่าวไทย แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เขต EEZ ของไทย 252,000 ตร.กม. และเขตทับซ้อนต่างๆ ดังนี้

ไทย-กัมพูชา 34000 ตร.กม.

ไทย-กัมพูชา-เวียดนาม 14000 ตร.กม.

ไทย-มาเลเซีย 4000 ตร.กม.

- เขตการประมงทางฝั่งอ่าวไทยแบ่งออกเป็น 5 เขต ดังนี้

เขต 1 อ่าวไทยด้านตะวันออก ประกอบด้วยทะเลที่อยู่ในอาณาเขตของจังหวัด ตราด จันทบุรี และระยอง

เขต 2 อ่าวไทยตอนใน ประกอบด้วยทะเลที่อยู่ในอาณาเขตของจังหวัดชลบุรี ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และเพชรบุรี

เขต 3 อ่าวไทยด้านตะวันตกตอนบน ประกอบด้วยทะเลที่อยู่ในอาณาเขตของ จังหวัดชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ และสุราษฎร์ธานี

เขต 4 อ่าวไทยด้านตะวันตกตอนล่าง ประกอบด้วยทะเลที่อยู่ในอาณาเขตของ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และนราธิวาส

เขต 5 อ่าวไทยตอนกลาง ประกอบด้วยทะเลที่อยู่บริเวณกลางอ่าวไทย มีอาณาเขตติดต่อกับเส้นแบ่งเขตเศรษฐกิจจำเพาะของประเทศมาเลเซีย เวียดนามและสาธารณรัฐประชาชน กัมพูชา

ลักษณะพื้นที่ของทะเลบริเวณชายฝั่ง

เขต 1 เป็นทรายปนโคลนและเปลือกหอยบริเวณห่างฝั่งออกไปเป็นทรายปน เปลือกหอย เขต 2, 3 และ 5 ส่วนใหญ่เป็นโคลนเลน

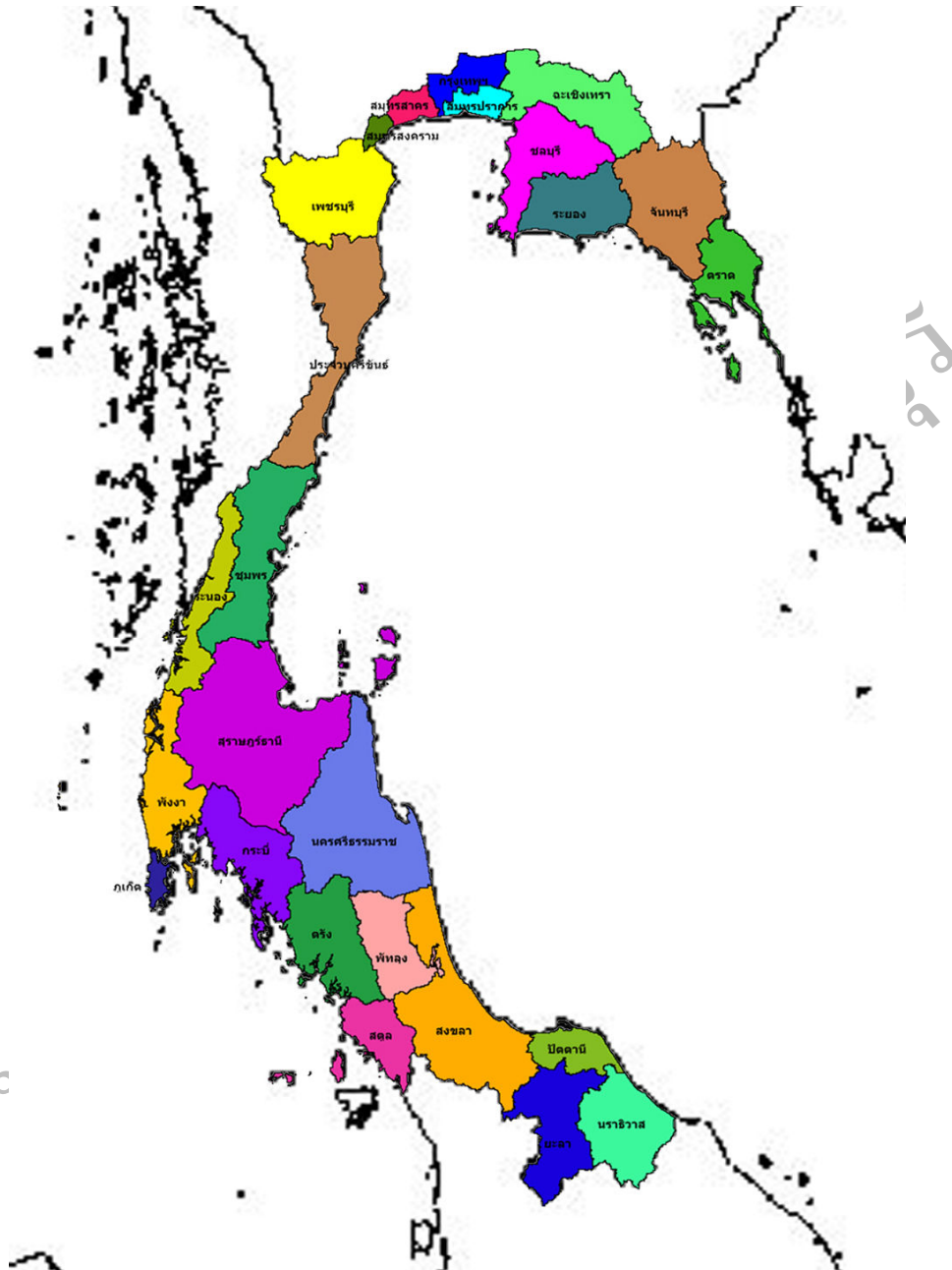
เขต 5 พื้นที่ของทะเลมีลักษณะเป็นโคลนเหลว แต่ห่างจากฝั่งออกไปจะเป็นโคลน ปนทรายกับทรายและเปลือกหอย

พื้นที่ของทะเลในเขต 1 และ 2 ราบเรียบเหมาะสำหรับการลากอวน บางส่วนของเขต 3, 4 และ 5 ไม่สามารถจะลากอวนได้โดยเฉพาะในเขต 5 ซึ่งอยู่กลางอ่าวและพื้นที่ของทะเลส่วนใหญ่จะเป็นสันสูง 1-2 เมตร

ประเทศไทยมีจังหวัดที่มีพื้นที่ทะเลทั้งหมด 23 จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดทางฝั่งอันดามัน 6 จังหวัด และฝั่งอ่าวไทย 17 จังหวัด จังหวัดที่มีชายฝั่งทะเลยาวที่สุด คือ ประจวบคีรีขันธ์ มีชายฝั่งทะเล ยาวถึง 251 กิโลเมตร ในขณะที่กรุงเทพฯ มีชายฝั่งทะเลสั้นที่สุด คือ 5.5 กิโลเมตร อยู่ในเขตบางขุนเทียน ข้อมูลจังหวัดชายทะเลประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ที่ตั้ง พื้นที่ และประชากร ที่มา: ฐานความรู้ทาง ทะเล (<http://www.mkh.in.th>) ดังแสดงในตาราง

ตาราง 1 แสดงข้อมูลจังหวัดที่มีพื้นที่ทะเล

จังหวัด/อำเภอ ที่ติดทะเล	พื้นที่ (ตร.กม.)	ความยาว ชายฝั่ง (กม.)	จำนวน เกาะ	พื้นที่เขต ปกครอง ทางทะเล (ตร.กม.)	ประชากร (คน)	จำนวนครัวเรือน ประมง
ภาคตะวันออก						
ตราด	2,885.794	180	65	7,257	221,827	3,865
จันทบุรี	6,338.0	80	19	-	508,020	5,799
ระยอง	3,552	95	17	-	598,664	1,398
ชลบุรี	4,363	160	45	-	1,264,687	1,776
ฉะเชิงเทรา	5,351	15	0	-	664,830	7,027
ภาคกลาง						
สมุทรปราการ	1,004,092	45	0	-	1,147,224	2,349
กรุงเทพมหานคร	1,568,737	5.5	0	-	5,710,883	732
สมุทรสาคร	872.35	41.8	0	-	478,146	2,240
สมุทรสงคราม	416.7	23	0	-	194,054	1,847
เพชรบุรี	6,225.138	75	0	-	458,975	2,005
ประจวบคีรีขันธ์	6,367.62	251	25	-	500,378	1,946
ภาคใต้						
ชุมพร	6,009.0	222	54	-	484,722	2,889
สุราษฎร์ธานี	13,079.61	156	106	-	990,592	5,540
นครศรีธรรมราช	9,942.502	225	8	-	1,513,163	12,473
สงขลา	7,393,889	150	5	-	1,335,768	9,598
ปัตตานี	1,940.35	120	4	-	642,169	3,069
นราธิวาส	4,475.43	50	2	-	719,930	866
ระนอง	3,298.045	169	55	-	182,729	2,430
พังงา	4,170.885	239.25	141	-	249,933	5,584
ภูเก็ต	570.034	185	37	-	327,006	1,126
กระบี่	4,708.512	160	154	-	418,705	5,876
ตรัง	4,941.439	150	56	-	614,869	5,129
สตูล	2,807.522	144.80	102	-	288,409	4,867

ภาพ 2 จังหวัดที่มีพื้นที่ทะเล

ข้อมูลบริบทอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

พระสมุทรเจดีย์ เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดสมุทรปราการ ชื่อของอำเภอนี้ได้มาจากพระสมุทรเจดีย์ (พระเจดีย์กลางน้ำ) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นบนเกาะกลางแม่น้ำเจ้าพระยาเมื่อปี พ.ศ. 2370 บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาของอำเภอนี้ เป็นที่ตั้งของป้อมพระจุลจอมเกล้า สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2436 และได้ใช้เป็นที่มั่นในการรบกับเรือรบฝรั่งเศสในวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 (ในปีเดียวกัน) นอกจากนี้ในบริเวณใกล้เคียง ทางกองทัพเรือยังได้นำเรือรบหลวงแม่กลอง ซึ่งอนุรักษ์ไว้มาจัดแสดงด้วย

ที่ตั้งและอาณาเขต ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดสมุทรปราการ

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตบางขุนเทียนเขตทุ่งครุ (กรุงเทพมหานคร)และอำเภอพระประแดง มีคลองนา คลองสวน คลองกะอ่อม คลองตาสน คลองท่าเกวียน คลองกะอ่อมในคลองบางจาก และคลองท่าเกวียนเป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองสมุทรปราการมีแนวกิ่งกลางแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศใต้ จรดอ่าวไทย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตบางขุนเทียน มีคลองขุนราชพินิจไฉเป็นเส้นแบ่งเขต

การปกครอง

อำเภอพระสมุทรเจดีย์แบ่งการปกครองออกเป็น 5 ตำบล แบ่งเป็นหมู่บ้าน 42 หมู่บ้าน ได้แก่

ที่	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน
1	นาเกลือ	8 หมู่บ้าน
2	บ้านคลองสวน	4 หมู่บ้าน
3	แหลมฟ้าผ่า	13 หมู่บ้าน
4	ปากคลองบางปลากด	4 หมู่บ้าน
5	ในคลองบางปลากด	13 หมู่บ้าน

การปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภอพระสมุทรเจดีย์ประกอบด้วยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 6 แห่ง ได้แก่

1. เทศบาลตำบลพระสมุทรเจดีย์ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลปากคลองบางปลากดทั้งตำบล
2. เทศบาลตำบลแหลมฟ้าผ่า ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลแหลมฟ้าผ่าและตำบลในคลองบางปลากด
3. องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกลือ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนาเกลือทั้งตำบล
4. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านคลองสวน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านคลองสวนทั้งตำบล
5. องค์การบริหารส่วนตำบลแหลมฟ้าผ่า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแหลมฟ้าผ่า (นอกเขตเทศบาลตำบลแหลมฟ้าผ่า)
6. องค์การบริหารส่วนตำบลในคลองบางปลากด ครอบคลุมพื้นที่ตำบลในคลองบางปลากด (นอกเขตเทศบาลตำบลแหลมฟ้าผ่า)

การคมนาคม

การคมนาคมทางบก ได้แก่ ถนนสุขสวัสดิ์ ถนนประชาอุทิศ ถนนเลียบบคลองสรพสามิต ถนนสุขสวัสดิ์-นาเกลือ ส่วนการคมนาคมทางน้ำ ได้แก่ คลองสรพสามิต คลองบางปลาгод คลองสวน คลองขุนราชพินิจใจ แม่น้ำเจ้าพระยา (<http://th.wikipedia.org/wiki>)

คำขวัญจังหวัด

ป้อมยุทธนาวี พระเจดีย์กลางน้ำ ฟาร์มจระเข้ใหญ่ งามวิไล เมืองโบราณ สงกรานต์พระประแดง ปลาสลิดแห้งรสดี ประเพณีรับบัว ครบถ้วนทั่วอุตสาหกรรม

เนื้อที่/พื้นที่

มีพื้นที่ 120.378 ตร.กม

ข้อมูลการปกครอง

1. ตำบล 5 แห่ง
2. หมู่บ้าน 42 แห่ง
3. เทศบาล 2 แห่ง
4. อบต 4 แห่ง

ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

1. อาชีพหลัก ได้แก่ ประมง เลี้ยงสัตว์
2. อาชีพเสริม ได้แก่ รับจ้าง แปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร
3. จำนวนธนาคาร ได้แก่ ธนาคารทหารไทย ธนาคารกสิกรไทย

ประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 109,109 คน

เทศกาลสำคัญ

1. งานนมัสการองค์พระสมุทรเจดีย์ วันที่/เวลา: แรม 5 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี
สถานที่ ตำบลปากคลองบางปลาгод
 2. แข่งเรือวัดสาขลา วันที่/เวลา: ช่วงปลายเดือนตุลาคมของทุกปี
สถานที่ หน้าวัดสาขลา
- (<http://www.amphoe.com/menu.php?am=643&pv=58&mid=1>)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กังวาลย์ จันทระชิตติ (2541) ได้ศึกษาเรื่องการทำประมงขนาดเล็กของประเทศไทย พบว่าผลการศึกษา เรื่องราวการจัดการประมงของไทยในอดีตล้มเหลว เพราะทรัพยากรประมงมีความยั่งยืน ที่มาผ่านภาครัฐเน้นออกมาตรการต่างๆ เช่น ห้ามจับสัตว์ในฤดูวางไข่ ห้ามจับสัตว์น้ำในพื้นที่ประกาศ มีการควบคุมจำนวนเรือประมง และอื่นๆ จะเห็นว่าที่ผ่านมาไม่ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทรัพยากรประมงชายฝั่งเท่าที่ควรทำให้ประเด็นดังกล่าวมีความจำเป็นต้องทบทวนแนวการจัดการประมงของไทย แต่การจัดการประมงโดยชุมชน สันสมความรู้และประสบการณ์จัดการรูปแบบดังกล่าวมากกว่า 200 ปี ส่งผลผู้ประกอบการอาชีพประมงมีความกินดีอยู่ดี แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยก็ไม่สามารถจะเป็นแนวคิดการจัดการประมงโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเหมือนกับญี่ปุ่นได้ทันทีเนื่องจากเกี่ยวโยงการจัดการทรัพยากรประมงเกี่ยวกับกฎหมายที่รองรับ และที่สำคัญเกี่ยวกับจิตสำนึกและมีความมีระเบียบวินัย การรักษาภูมิตกอากาศของชุมชน และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรประมงของญี่ปุ่น ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการจัดการประมงโดยชุมชนของประเทศไทย เพื่อให้เห็นภาพของการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชนอย่างถูกต้อง

มนัสศิริ ลูกรักษ์ (2543) ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง กรณีศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้าน บ้านแหลมมะขาม ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอเสีเกา จังหวัดตรัง พบว่า ชาวบ้านได้ใช้ภูมิปัญญาเพื่อแก้ไขปัญหาในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งมีศาสนาอิสลามเป็นศูนย์กลางติดต่อกัน ใช้ทรัพยากรแรงงานภายในครัวเรือน มีการช่วยเหลือกันเนื่องจากมีความเป็นเครือญาติ และชุมชนมีการเรียนรู้จากประสบการณ์ภายในและภายนอกชุมชน มีการสั่งสมและถ่ายทอดความรู้ตลอดจนมีการปรับประยุกต์ใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในการทำประมง และการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่ง

กังวาลย์ จันทระชิตติ และคณะ (2544) ได้รายงานผลการศึกษาระบบการพัฒนาระบบการจัดการประมงโดยชุมชน กรณีศึกษา ชุมชนประมงเกาะยาว จังหวัดพังงา สามารถสรุปได้ว่าในการพัฒนาระบบการจัดการทรัพยากรประมงโดยชุมชน ควรดำเนินใน 3 ประเด็น คือ 1) ประเด็นด้านการจัดการฐานข้อมูลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม องค์การที่มีบทบาทเกี่ยวข้อง คือ องค์การบริหารส่วนตำบล และชาวบ้านพื้นที่ 2) ด้านการผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยยึดหลักการการจัดการร่วมกันทั้งหน่วยภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์การพัฒนาชุมชนโดยยึดหลักการทางวิทยาศาสตร์ของระบบทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคมและการเมืองโดยบูรณาการองค์ความรู้ทันสมัยใหม่กับองค์ความรู้ในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญปัญหาและกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา 3) ด้านกฎหมาย ต้องมีความชัดเจนและง่ายในการนำไปปฏิบัติ มีการบังคับใช้อย่างจริงจัง และสามารถปรับปรุงแก้ไขตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป และควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับต่างๆ เพื่อสร้างการยอมรับของคนในชุมชน

ส่วนปัจจัยสนับสนุนต่อการพัฒนาระบบการจัดการประมงชุมชน คือ จะต้องมีความพร้อมของผู้นำ และความพร้อมของเจ้าหน้าที่หน่วยภาครัฐ และองค์การพัฒนา ภาคเอกชนสำหรับปัญหาและข้อจำกัด คือ คุณสมบัติของทรัพยากรมีความหลากหลาย ทรัพยากรเหล่านี้เป็นสมบัติสาธารณะ มีการทำ

ประมงอย่างเสรีได้รับ ส่วนในการสื่อสาร ชุมชนเข้าถึงข่าวสารได้ยากองค์กรภาครัฐหลายหน่วยงาน ได้รับ เชื้อถื้อ และศรัทธาชาวบ้านค่อนข้างน้อย การพัฒนาระบบการจัดการประมงโดยชุมชนเป็นสิ่งที่ต้อง นำไปสู่การปฏิบัติงานร่วมกันของกลุ่มทุกภาคส่วนโดยเฉพาะการผลักดันให้หน่วยงานรัฐ ควรปฏิรูป แนวคิดแบบรวมศูนย์ เน้นการกระจายอำนาจสู่ชุมชน สร้างมีส่วนร่วมในการจัดทรัพยากรการประมงกับ ภาคประชาชนให้มากขึ้น

กมล บัวบาน (2546) ศึกษาความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ในชุมชนชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ระหว่าง ชาวประมงพื้นบ้านกับผู้อุปถัมภ์ต่างๆ พบว่าชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้มีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับ 4 กลุ่มธุรกิจ ผู้นำท้องถิ่น นักการเมืองท้องถิ่น และข้าราชการ โดยแต่ละกลุ่มให้ความช่วยเหลือชาวประมง พื้นบ้านภาคใต้แตกต่างกัน โดยนักธุรกิจที่เป็นพ่อค้าให้เงินลงทุนซื้ออุปกรณ์ทำประมง เป็นผู้รับซื้อสัตว์น้ำ แบ่งปันทรัพยากรที่จำเป็น ในการประกอบอาชีพ และใช้อำนาจในการปกป้องคุ้มครองและช่วยเหลือ ชาวประมงที่ทำผิดกฎหมายให้รอดพ้นจากการจับกุมเจ้าหน้าที่ประมง ชาวประมงตอบแทนด้วยการยอม ขายสัตว์น้ำให้ราคาถูก หรือช่วยเหลือโดยการเป็นแรงงานให้ในธุรกิจ ส่วนผู้นำท้องถิ่นใช้อิทธิพลที่มีอยู่ใน พื้นที่คุ้มครองชาวประมงให้ได้รับความสะดวกในการประกอบอาชีพ เช่นช่วยให้ชาวประมงสามารถใช้ เครื่องมือที่ผิดกับชาวประมงที่ทำผิดกฎหมายใช้อำนาจในระบบราชการช่วยวิ่งเต้นดำเนินการขอขยาย พื้นที่ทำกินให้กับชาวประมง ชาวประมงตอบแทนผู้นำท้องถิ่นโดยการเป็นหัวหน้าคณะแผนในการเลือกตั้ง การ ขายสัตว์น้ำในราคาถูก เพราะหลายพื้นที่ผู้นำท้องถิ่นเป็นพ่อค้าที่ทำธุรกิจรับซื้อสัตว์น้ำด้วย ส่วน นักการเมืองท้องถิ่น มีอำนาจที่เป็นทางการในท้องถิ่น มีอิทธิพลสามารถช่วยปกป้องคุ้มครอง และให้สิทธิ พิเศษต่างๆ แก่ชาวประมง เช่น ให้สิทธิชาวประมงในการกู้เงินจากหน่วยงานที่ตนมีอำนาจ แบ่งปันพื้นที่ให้ ทำประมง โดยชาวประมงจะตอบแทนเป็นหัวหน้าคณะและรับใช้แรงงานในกิจกรรมของนักการเมือง ส่วน กลุ่มสุดท้ายคือ ข้าราชการ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลและควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจะให้ การช่วยเหลือชาวประมงโดยละเว้นการจับกุมเรือและเครื่องมือที่ผิดกฎหมาย การให้ภาษีและสิทธิพิเศษ ในการหลบเลี่ยงภาษีและการแจ้งข่าวสารข้อมูลจากส่วนข้าราชการให้ชาวประมงทราบล่วงหน้า โดย ชาวประมงตอบแทนโดยการรับใช้และการให้สิ่งของ

อภิรักษ์ สงรักษ์และเกสศิณีย์ แท่นนิล (2549) การศึกษาทัศนคติของชาวประมงทะเลพื้นบ้านใน ชุมชนประมงทะเลพื้นบ้านบริเวณอำเภอเสีเกา จังหวัดตรัง ต่อการส่งเสริมประมงเพื่อการศึกษาสภาวะ เศรษฐกิจและสังคม ระดับทัศนคติของชาวประมง โดยการสุ่มสัมภาษณ์ชาวประมงทะเลพื้นบ้าน 252 คริวเรือน ผลการศึกษาพบว่าชาวประมงทะเลพื้นบ้านส่วนใหญ่ใหญ่เป็นเพศชาย นับถือศาสนาอิสลาม มี ระดับการศึกษาต่ำกว่าเกณฑ์ ภาคบังคับ ชาวประมงทะเลพื้นบ้านมีความต้องการให้หน่วยงานของรัฐบาล เช่น กรมประมง องค์การบริหาร ส่วนท้องถิ่นหรือมหาวิทยาลัยในท้องถิ่น เข้ามาจัดการส่งเสริมการทำ ประมงในดานการพัฒนาเทคนิคการประมง ในปัจจุบัน และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง รูปแบบการ จัดการส่งเสริมที่ชาวประมงต้องการสัมมนาหรือการประชุม ใช้สถานที่ในชุมชน ระยะเวลาประมาณ 1-2 วัน เวลาที่เหมาะสมในแต่ละวันควรจัดในช่วงบ่ายประมาณวันละ 2-3 ชั่วโมง/วัน เนื่องจากชาวประมงว่าง จากการประกอบอาชีพประมง

ชาวประมงมีทัศนคติในระดับสูงต่อการส่งเสริมการประมง เนื่องจากต้องการพัฒนาการประมงของปัจจุบันให้ดีขึ้น และสร้างรายได้เพื่อความกินดีอยู่ดีครอบครัว ดังนั้นรัฐบาลควรที่จะพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ

วันสุรียา ยูซง (2552) ได้ศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการประกอบอาชีพประมงชายฝั่งของประชาชน ตำบลบางเก่า จังหวัดปัตตานี พบว่า ด้านการสนับสนุนงบประมาณในการประกอบอาชีพ มีปัญหาและอุปสรรค เนื่องจากชาวประมงส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีงบประมาณในการจัดซื้อเครื่องมือประมง ต้องการให้มีหน่วยงานที่รับซื้อสินค้าในราคายุติธรรม ด้านสนับสนุนความรู้และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาอาชีพประเด็นนี้ยังไม่มีหน่วยงานเข้ามาให้ความรู้ มีความต้องการวิทยากรมาให้ความรู้ ด้านการฟื้นฟู ปัญหาหลักที่สำคัญ คือ ทรัพยากรถูกทำลายและมีความเสื่อมโทรมมาก สาเหตุเนื่องจากคนขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ประกอบกับหน่วยงานรัฐไม่ได้มีกิจกรรมอนุรักษ์หรือฟื้นฟูอย่างจริงจังต่อเนื่อง ตลอดจนไม่ได้สร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง มีความต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนในเรื่องการอนุรักษ์และการฟื้นฟู ด้านการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ประชาชนสร้างการมีส่วนร่วมเอง หน่วยงานของรัฐจัดเวทีเพื่อรับปัญหาเท่านั้น ไม่ได้มีการส่งเสริมการรวมกลุ่มกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา ดังนั้นชาวบ้านต้องการให้มีการรวมกลุ่ม ต้องการให้การประชุมเดือนละครั้งเพื่อร่วมกันเสนอแนะและร่วมกันแก้ไขปัญหา ต้องการให้มีการจัดตั้งกลุ่มประมงเชิงอนุรักษ์

อรุณ หงส์ทอง (2552) ได้ศึกษามาตรการทางกฎหมายในการจัดการการทำประมงชายฝั่งของประเทศไทย พบว่า การทำประมงชายฝั่งยังมีปัญหาอีกมากมาย กล่าวคือ ปัญหาในแต่ละอย่างหากไม่ได้รับการแก้ไข อย่างทันท่วงทีย่อมเป็นเหตุทำให้ทรัพยากรประมงชายฝั่งเสื่อมโทรมโดยเฉพาะเรือประมงพาณิชย์ ที่รุกล้ำเข้าทำประมงใกล้ชายฝั่ง ปัญหานี้เป็นปัญหาแก้ไม่หาย กระทั่งปัจจุบันก็ยังพบปัญหานี้อยู่ ปัญหาเรื่องแผนการทรัพยากรประมง ในเรื่องการตรวจจับการลักลอบทำประมงผิดกฎหมาย ซึ่งเรื่องขาดการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นกรมประมง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง หรือกรมอุทยานแห่งชาติ ดังนั้น ทั้งสามหน่วยงานควรวางแผนร่วมกัน และประการสุดท้ายที่สำคัญมาก คือ การให้ความรู้แก่ประชาชนที่เป็นชาวประมงชายฝั่ง ให้รับรู้โทษการทำประมงแบบทำลายล้าง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากร ควรมีนโยบายเชิงรุกและออกปฏิบัติการเข้าถึงพื้นที่การทำประมงอย่างจริงจัง โดยทราบปัญหาและเสนอทางแก้ไขให้ถูกต้องกับชาวประมงยึดถือปฏิบัติ

ทศพร หงษาชาติ และสวรรยา ธรรมอภิพล (2555) ศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนชายฝั่งทะเล กรณีศึกษาชุมชนคลองยี่รัต ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน และรูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัต ดำเนินการศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์เชิงลึกปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุในชุมชน และชาวบ้านในชุมชนคลองยี่รัตตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เป็นจำนวนทั้งสิ้น 22 คน ผลการศึกษาพบว่าสภาพพื้นที่โดยทั่วไปภายในชุมชนคลองยี่รัตเป็นที่ราบลุ่มริมชายฝั่งทะเลที่มีลักษณะเป็นหาดเลนขนานไปตามแนวชายฝั่ง มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดำเนินชีวิตหลากหลายรูปแบบที่สำคัญ 3 รูปแบบ

ได้แก่ 1) วิธีชีวิตชุมชน ประกอบอาชีพหลักคือ การทำประมงพื้นบ้านชายฝั่งและการแปรรูปอาหารทะเล 2) ความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อด้านการประกอบอาชีพประมงโดยการบูชาแม่ย่านางเรือ และความเชื่อด้านความรักโดยการบูชาเจ้าแม่สามมุข และ 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3 ด้าน คือ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาหารหรือการแปรรูปอาหารและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเครื่องมือทำประมง สำหรับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัตนั้น ส่วนใหญ่แล้วไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม แต่จะมีเปลี่ยนแปลงเพียง 2 ส่วน ได้แก่ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาหารและภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับเครื่องมือทำประมง ส่วนรูปแบบการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนคลองยี่รัต นั้นมี 2 ลักษณะ คือ การบอกเล่าจากบรรพบุรุษแบบปากต่อปากหรือที่เรียกว่า “มุขปาถะ” และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลการศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนต่อไป

พรรณิ แพ่งกุล.(2555) ศึกษาเรื่องภูมิ นิเวศ วัฒนธรรมและการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาประยุกต์ใช้ของชุมชนปากแม่น้ำเจ้าพระยาถึงปากแม่น้ำท่าจีน พบว่าทรัพยากรดินและน้ำจะมีคุณสมบัติที่ใกล้เคียงกัน คือ ยังอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานของคุณภาพน้ำทะเลประเภทที่ 3 ความเค็มของน้ำจะเจือจางลงตามระยะทาง ที่ห่างจากทะเลและปากคลองสรรพสามิตซึ่งมีผลต่อการประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง และการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำที่เลี้ยง ปริมาณและประเภทของพืชท้องถิ่นมีประมาณ 17-24 ชนิด จากการศึกษาด้านนิเวศ วัฒนธรรมของชุมชน ประชาชนยังยึดถือปฏิบัติ หรือเป็นสื่อพฤติกรรมที่เป็นสัญลักษณ์สาธารณะที่ยอมรับทั่วไปตามประเพณีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือคนรุ่นก่อน เพื่อความสุขสงบมีความมั่นคงและปลอดภัย มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปบ้างทุกวัฒนธรรม เช่น ที่อยู่อาศัย การทำมาหากิน การแต่งกาย และการนันทนาการของชุมชนแต่ไม่ขัดต่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันของประชาชนในชุมชนและสังคม ส่วนการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า ส่วนใหญ่เป็นภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ใช้วิธีการสืบทอด หรือถ่ายทอดกันภายในครัวเรือนในรูปแบบการปฏิบัติตามแบบอย่างที่ยุคก่อนหรือบิดา มารดา มาดำเนินการโดยการซึมซับประสบการณ์ องค์ความรู้และทักษะกระบวนการจากครัวเรือนมากที่สุด และมีกระบวนการพัฒนาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสภาพภูมิ นิเวศวัฒนธรรม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี ค่านิยม ความเชื่อมั่นในตนเองตามกาลเวลาและยุคสมัย